Buitenland

'De onderwerping van Diepo Negoro aan luitenant-generaal baron de Kock' | *Rijksmuseum*

Een Nederlands fiasco: de dekolonisatie van Indonesië

door John Jansen van Galen

Steevast hoor je tegenwoordig verkondigen dat Nederland zich na de oorlog krampachtig, hardnekkig en met veel geweld heeft vastgeklampt aan zijn kolonie in Azië en uit alle macht de dekolonisatie van Indonesië heeft willen tegenhouden. Dat is de betoogtrant van onder meer Remy Limpachs *De brandende kampongs van generaal Spoor*, waarop nu een grootscheeps, van overheidswege gefaciliteerd onderzoek wordt gebaseerd. Het lijkt dus inmiddels een vaststaand feit. Maar strookt het met de werkelijkheid?

Een koninklijke belofte

Op 6 december 1942 stelt koningin Wilhelmina in een vanuit Londen door Radio Oranje uitgezonden rede aan de Nederlandse koloniën 'aanstonds na den oorlog' een 'rijksconferentie' in het vooruitzicht om te beraadslagen over een 'volledig deelgenootschap' met de andere delen van het Koninkrijk, een 'Rijksverband' waarin zij zelf hun eigen aangelegenheden behartigen en op voet van gelijkheid met elkaar en met Nederland zullen samenwerken.

Volledig deelgenootschap: wat je er verder ook van kunt zeggen, een aankondiging dat het kolonialisme in zijn oude glorie hersteld zal worden is dit niet. Kolonialisme is fundamentele ongelijkheid, Wilhelmina's woorden houden een belofte in van gelijkheid en gelijkwaardigheid.

Die verklaring is niet zonder slag of stoot en niet van harte tot stand gekomen (Oostindie & Klinkers 2001, 46). Er is door de regering in ballingschap flink over gebakkeleid, waarbij de uiterste posities worden betrokken door de minister-president van het oorlogskabinet, Pieter Sjoerds Gerbrandy enerzijds en door Soejono, de enige Indonesiër die ooit minister in een Nederlands kabinet werd (zij het zonder portefeuille) anderzijds. Die laatste is zonder meer vóór onafhankelijkheid van zijn geboorteland, de premier wil daar echter niets van weten en wordt na de oorlog de voorman van een buitenparlementaire beweging die vurig strijdt voor 'Handhaving Rijkseenheid'.

Eén minister maakt zich van meet af aan hard voor een gelijkwaardig partnerschap met de voormalige koloniën en weet ten slotte het kabinet aan zijn kant te krijgen: Huub van Mook, belast met de portefeuille van Overzeese Rijksdelen. Hij is een 'Indische jongen', verknocht aan het land waar hij, uit Nederlandse ouders, geboren is. Hij droomt van een Indonesië dat op eigen benen staat, maar nauw met Nederland samenwerkt en waaraan Nederlanders als hij, die het land kennen en ervan houden, hun bijdrage blijven leveren (Drooglever e.a. 1971, 55). "Hoe krijgen wij Indië zo goed mogelijk terug", luidt de vraag die Van Mook in de ministerraad stelt. Nederlands-Indië is op dat moment namelijk niet meer 'van ons'. Tot verbijstering, soms leedvermaak, van de bevolking die Nederland voor almachtig hield, is de Nederlandse defensie in maart '42 binnen enkele dagen door Japan onder de voet gelopen en het land bezet. Nederland, niet in staat de kolonie terug te veroveren, heeft daarvoor de steun van de geallieerden nodig. Deze, de Verenigde Staten voorop, verlangen van hun bondgenoten met koloniale bezittingen een beleid van dekolonisatie.

Er wordt dan ook dikwijls gesteld dat Wilhelmina's beloften alleen voor de bühne waren bedoeld, vooral voor Washington. Zijzelf heeft zich met hand en tand verzet tegen de inhoud van haar rede, die het prijsgeven van de volkomen Nederlandse heerschappij over de koloniën inhield. Maar haar intenties zijn van minder belang dan de feitelijke gang van zaken: werd haar rede richtsnoer van het gevoerde beleid? Hoe ongeloofwaardig het in hedendaagse oren ook klinkt: de Nederlandse regering heeft zich er in de volgende zeven jaar, tot en met de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië op 27 december 1949, aan gehouden.

Waarom is dit beleid van geleidelijke dekolonisatie dan zo'n bloedig fiasco geworden, met tijdens krijgshandelingen en de onlusten van de 'Bersiap' meer dan 100.000 doden aan Indonesische en 25.000 aan Nederlandse kant (en eindigend in wederzijdse verbittering)?

Too little and too late

In de eerste plaats: Wilhemina's geste is *too little and too late*. De nationalistische beweging in Indonesië ijvert dan al 30 jaar voor autonomie of onafhankelijkheid, maar is door Nederland nooit serieus genomen. Het nationalisme is door het koloniale gouvernement vooral bestreden en vervolgd. Alleen al het gebruik van de naam 'Indonesië' is strafbaar evenals het zingen van het volkslied 'Indonesia Raya'. Nationalistische leiders zijn wegens opruiing en subversieve activiteiten gevangen genomen en verbannen naar ellendige, afgelegen oorden.

Sinds 1918 bestaat wel een vorm van volksinspraak via de (deels bestaande uit gekozen volksvertegenwoordigers), maar als in de jaren 30 een inheems lid van die raad een 'petitie' indient om te komen tot besprekingen over mogelijke autonomie voor Indonesië, laat het gouvernement er twee jaar van studie overheen gaan alvorens dat verzoek categorisch af te wijzen (Gouka 2001, 90; De Kadt 1949, 5 & 30).

De nationalisten hebben dus weinig van Nederland te verwachten. Niettemin hebben nationalistische organisaties, als Nederland in 1940 door de Duitsers overvallen is, het 'moederland' meteen hun steun aangeboden. Maar als ze daaraan de wens verbinden van meer democratisering, geeft Den Haag opnieuw niet thuis: pas na de oorlog kan overleg gevoerd worden over de toekomstige status van Nederlands-Indië.

De Indonesische nationalisten beseffen maar al te goed dat andere Aziatische koloniën in 1940 al veel verder op weg zijn naar een zelfstandig volksbestaan. In Brits-Indië is sinds enige jaren aan deelstaten een aanzienlijke autonomie toegekend, de Filippijnen bereiden zich onder leiding van hun Amerikaanse koloniale machthebbers voor op onafhankelijkheid binnen afzienbare termijn.

Nederland staat dus in '42 op ruime achterstand waar het de erkenning van het nationalistische streven betreft en dat maakt Indonesische nationalisten niet ontvankelijker voor Wilhemina's boodschap.

Nederland uitgerangeerd

In de tweede plaats vindt die boodschap, letterlijk, geen gehoor in Nederlands-Indië. De Japanse bezetter beheerst en bewaakt er het radioverkeer, zodat praktisch niemand van haar woorden kennisneemt. Nederland lijkt in korte tijd uit het publieke leven van de kolonie verdwenen en er na drie eeuwen in drie jaar irrelevant geworden te zijn. Straatnamen zijn omgedoopt, de Nederlanders opgesloten in interneringskampen. Indonesische ambtenaren maken onder Japans bewind snel promotie, de nationalistische leiders Soekarno en Mohammed Hatta aanvaarden hoge functies bij het Japanse bewind. De Indonesische jeugd wordt op Japanse wijze geschoold en gemilitariseerd onder de leuze "Azië voor de Aziaten!".

Tot Nederland, dat onder Duitse bezetting van de buitenwereld afgesloten is, dringt niet door hoe ingrijpend Nederlands-Indië vanaf 1942 verandert. Niet alleen is het Nederlandse gezag van de ene op de andere dag weggevallen, de Japanners maken ook een eind aan

het traditionele gezag van de inheemse adel, de 'priyaji', waarmee het koloniale bestuur eeuwenlang nauw samenwerkte. Als in 1945 ook nog het Japanse gezag verdreven wordt ontstaat er een chaotische, anarchistische situatie. Benden van de 'losgeslagen' jeugd trekken door het land en vallen met de strijdkreet '*bersiap*' (weest paraat) iedereen gewelddadig aan die als handlanger van de kolonialen beschouwd wordt: niet alleen Nederlanders maar ook Indo-Europeanen en Chinezen. De politicoloog Benedict Anderson die dan op Java verblijft heeft de toestand beschreven als een 'revolutie' (Anderson 1972).

Ook na de Japanse capitulatie kan Nederland zich voorlopig niet laten gelden in de archipel. Het geallieerde opperbevel heeft het bewind over het grootste deel van Nederlands-Indië opgedragen aan Engeland. De Britten willen zich zo spoedig mogelijk uit dit wespennest terugtrekken, vooral ook omdat hun troepen voornamelijk bestaan uit Brits-Indiërs, onder wie veel aanhangers van Mahatma Gandhi die sympathiek staan tegenover het Indonesisch nationalisme.

Daartoe geprest door jonge heethoofden die hen ontvoerden roepen de nationalistische leiders Soekarno en Mohamed Hatta op 17 augustus 1945 de onafhankelijkheid van Indonesië als 'Republik' uit. Om geen olie op het vuur te gooien besluiten de Britten voorlopig geen Nederlandse troepen in het land toe te laten. Tot ergernis van Den Haag geven zij de Republik blijken van erkenning.

Vanaf het najaar van '45 keren Nederlandse ambtenaren mondjesmaat terug in Indonesië en vanaf het voorjaar van '46 landen Nederlandse troepen (de voorhoede van in totaal 220.000 manschappen, het

Nederlanders delen rijst uit in Jogyakarta, Associated Press, 1948 | Rijksmuseum

grootste militaire overzeese expeditieleger totdat de Amerikanen in Vietnam binnenvallen). Maar dan heeft de Republik Indonesia zijn gezag al gevestigd in grote delen van Java en Sumatra, en is begonnen een leger op te bouwen, terwijl op sommige eilanden de furie van de 'Bersiap' nog woedt. Nederland staat dus betrekkelijk machteloos.

Een beleid voor u, zonder u

De belofte van geleidelijke dekolonisatie overzee slaat in de derde plaats niet aan omdat geen Indonesiër erover geraadpleegd is. Hoe denken zij over de toekomst van hun land? Willen zij een nieuw partnerschap met Nederland? Van Mook heeft zijn concept geheel buiten de Indonesische nationalisten om opgesteld. Gedachten over een nieuw partnerschap circuleerden voor de oorlog alleen in de kleine kring van De Stuw, een vereniging van progressieve Nederlandse ambtenaren in Indië, waarin Van Mook een stuwende kracht is.

De belofte die Wilhelmina uitspreekt past in de paternalistische traditie van het kolonialisme: voor u, over u, maar zonder u. Ook als Van Mook na de oorlog zijn denkbeeld over de dekolonisatie van Indonesië nader uitwerkt komt er geen Indonesiër aan te pas. In zijn opvatting moet het land een federatief staatsverband krijgen en een unie met Nederland aangaan. Dat laatste idee ontleent hij aan het Franse model voor Indo-China, de federalisering is uit zijn eigen koker afkomstig. Deze is voor de oorlog bepleit door de latere minister-president Hendrik Colijn, volgens wie het strookt met het 'eilandenbesef' in de archipel om deze op te delen in 'eilandgouvernementen' met vergaande bevoegdheden. Doordat de eilanden dan eigen belangen ontwikkelen kan volgens Colijn voorkomen worden "dat de verschillende nationaliteiten" in het land "zich verenigen met het doel gemeenschappelijk tegen den vreemden heerscher op te treden". Door deze redenering is federalisering bij Indonesische nationalisten bij voorbaat als 'Colijnsche opdeeling' in de kwade reuk komen te staan van verdeel-en-heers-politiek (Colijn 1928).

Van Mooks plan, dat door het Nederlandse kabinet wordt aanvaard, heeft dan ook nauwelijks draagvlak in Indonesië. Maar Den Haag zet er bij de onderhandelingen over de toekomst van Indonesië vol op in.

Een wederzijds wantrouwen

Het beoogde dekolonisatieproces wordt bovendien van meet af aan gefnuikt door wederzijds wantrouwen (en van Nederlandse zijde ook door geringschatting van het Indonesische nationalisme). Bij Indonesiërs berust dat wantrouwen op hun ervaringen met de kneveling en censuur, opsluiting en verbanning waarmee Nederland hun nationalistische beweging tegemoet is getreden: wordt die nu opeens wel serieus genomen? Van Nederlandse kant is het gebaseerd op de verse herinnering aan de oorlog.

Luitenant-gouverneur-generaal Van Mook (de titel gouverneur-generaal zal hem nooit gegund worden) laat meteen na het uitroepen van de Indonesische onafhankelijkheid aan Den Haag weten dat Soekarno en Hatta in voldoende mate met de Japanners gecompromitteerd zijn om geen notie te

hoeven nemen van hun 'Regeering van de Republik Indonesia'. Die is niet meer dan een '*puppet regime*', een Japans 'marionettenbewind'. Willem Drees, vicepremier in het kabinet-Schermerhoorn en voorman van de nieuwe Partij van de Arbeid, zegt over Soekarno's oorlogsoptreden als Japans propagandist: "Dat hij de kans te baat heeft genomen Nederland te bevechten neem ik hem niet kwalijk, maar dat hij duizenden van zijn landgenoten heeft aangemoedigd naar de Japanse werkkampen te gaan waarvan hij wist dat velen niet zouden terugkeren, dat neem ik hem hoogst kwalijk" (Jansen van Galen & Vuijsje 1986, 107).

Ieder contact met Soekarno wordt daarom taboe verklaard en als Van Mook in het geheim voorzichtig toch een ontmoeting met hem arrangeert, wordt hem prompt door de regering in Den Haag ontslag aangezegd. Dat hij toch aanblijft is alleen te danken aan koningin Wilhelmina, die het onjuist acht "in de hitte van het gevecht van opperbevelhebber te wisselen".

Soekarno wordt voor Nederland een haatobject. Latere generaties vinden die houding kortzichtig: is niet begrijpelijk dat Indonesiers kozen voor een Aziatische in plaats van een Europese overheerser? Moesten Soekarno en Hatta, weliswaar collaborateurs, niet benaderd worden als de leiders van hun volk? Maar dat is veel gevergd van een bevolking die vijf jaar bezetting en terreur achter de rug heeft, waaraan Nederlandse collaborateurs hand- en spandiensten verleenden. Soekarno is in Nederlandse ogen een Indonesische Mussert. Er is weinig begrip voor dat Nederland met zijn militaire campagnes in de archipel in Indonesische ogen zelf een reprise geeft van de Duitse agressie in de Tweede Wereldoorlog.

Moeizaam wordt een modus gevonden voor de omgang met Soekarno. En marge van de conferentie van Linggadjati in het najaar van 1946 is hij aanwezig en zorgt voor een doorbraak in de besprekingen. Voor het Nederlandse publiek blijft hij echter gehaat. Schrijver dezes zingt als negenjarige in 1949 op het schoolplein mee: "En wat doen we met Soekarno als ie komt? We maken er kachelhoutjes van!".

Diplomatie tegenover strijd

Het voornaamste in het spaaklopen van deze dekolonisatie is de tegenstelling, in beide kampen, tussen voorstanders van een oplossing door onderhandelingen en voorvechters van strijd. *Diplomasi* versus *perjuangan* noemt historicus J.J.P. de Jong die tweespalt, die zich in Nederland en in Indonesië doet gelden.

Na een conferentie op de Hoge Veluwe die weinig oplevert behalve een begin van erkenning van de Republik Indonesia, vinden een half jaar later tussen de twee partijen onderhandelingen plaats in Linggadjati, een koel bergoord op Java. De sfeer tussen de onderhandelaars is puik en de partijen komen meer tot elkaar dan men durft te hopen. Nederland aanvaardt Indonesië als 'soevereine' staat, de Republikeinen aanvaarden het Nederlandse concept van dekolonisatie: een federale Indonesische staat in een unie met Nederland, met zelfs aan het hoofd de Oranjevorst (De Meij 2007, 292; Bank 1983, 199).

Het lijkt wonderbaarlijk dat nationalisten dit accepteren.

Maar als de onderhandelaars terugkeren op Schiphol, heerst in Nederland 'bijna een godsdienstoorlog' (De Jong 1988, 801). "God zal jullie straffen!" roept de antirevolutionaire fractieleider hen in de Tweede Kamer toe. Zij vinden dat de onderhandelaars het overzeese erfgoed 'verkwanseld' en hun land 'verraden' hebben. Een felle agitatie tegen het akkoord breekt uit, een groot deel van de pers (*De Telegraaf* en *Elsevier* voorop) keert zich ertegen en het comité Handhaving Rijkseenheid roept op tot verzet.

De Katholieke Volkspartij keert zich, als coalitiepartner, tegen het akkoord. Als dit in het parlement aan de orde komt ziet minister J.A. Jonkman (PvdA) zich daarom genoopt een eigen, Haagse uitleg aan het akkoord te geven. Als die vervolgens wordt vastgelegd in een motie van de fractievoorzitters van KVP en PvdA, die wordt aangenomen, is Linggadjati door Den Haag naar eigen smaak 'aangekleed', een in het internationaal verkeer ongepaste gang van zaken.

Ook in Indonesië ageert een Anti-Linggadjati-Front van de twee grootste partijen en losse 'strijdgroepen' van jongeren tegen het akkoord. Alleen door te dreigen met aftreden krijgen Soekarno en Hatta het aanvaard, maar ook met een eigen interpretatie. Hun achterban krijgt het consigne de overeenkomst op te vatten als een 'springplank' naar meer, namelijk '100 procent *merdeka*' (totale nationale vrijheid) (De Jong 1988, 959). Pas na vijf maanden ondertekenen de twee partijen het akkoord, dat zij dus geheel verschillend uitleggen.

Het wordt een patroon: elke tegemoetkoming van Nederland of Indonesië aan de ander oogst een storm van kritiek in eigen kring, verontwaardiging en dreigementen. De Westers gezinde Indonesische premier Sutan Sjahrir, voorstander van onderhandelingen, wordt zelfs eenmaal (op last van Soekarno!) gearresteerd. In Nederland zijn er aanwijzingen dat een staatsgreep van oud-premier Gerbrandy op handen is. De voortdurende dreiging van tegenstanders maakt verantwoordelijke politici behoedzaam en schuchter.

En het zijn niet de minste krachten die zich doen gelden als tegenstanders van *diplomasi* en als voorstanders van *perjuangan*. Behalve de ongeregelde strijdgroepen van jongeren zijn het in Indonesië grote delen van het leger, het opperbevel incluis, en ook uiterst linkse partijen als de trotskisten en de snel aan aanhang winnende communisten. In Nederland ageren protestantse partijen en de VVD, hooggeplaatste militairen, diverse actiegroepen en een belangrijk deel van de pers tegen elke concessie aan Soekarno *cum suis*. In beide landen laat een in toenemende mate strijdlustige oppositie steeds minder ruimte voor gematigden die naar overeenstemming streven.

Maar liefst 300.000 Nederlanders steunen het comité 'Handhaving Rijkseenheid', al onderschrijven evenveel landgenoten een petitie van de Vereniging Nederland-Indonesië om het land los te maken van

Holland. Maar het staat buiten kijf dat de rechtse oppositie niet alleen luidruchtiger is, maar ook meer invloed heeft. Bij de verkiezingen van 1948 is de KVP de grootste partij, de PvdA verliest terrein (maar wint het premierschap), terwijl de minder diplomatiek gezinde Christelijk-Historische Unie en de VVD tot de regering toetreden, de laatste na een campagne onder de leus 'Het roer moet om', wat wil zeggen: de Republik Indonesia moet mores geleerd worden. Maar de nieuwe VVD-minister van Buitenlandse Zaken, Dirk Stikker, blijkt een gematigd en op nauwe samenwerking met Amerika gericht man.

Militaire acties: funeste effecten

Tweemaal gaat Nederland over tot een massieve militaire strafexpeditie om de tegenkrachten uit te schakelen die aan Indonesische zijde een akkoord dwarsboomden, de zogenaamde 'politionele acties' van juli 1947 en december 1948. Welke overwegingen voor die gewelddadige campagnes ook gelden (eerst: levensruimte scheppen voor de belegerde steden, herstellen van handel en de deviezenstroom, later: een kopje kleiner maken van de Republik Indonesia), het effect is funest voor Nederland.

Militair zijn de twee acties een groot succes voor Nederland, de Indonesische troepen worden onder de voet gelopen, de Republikeinse hoofdstad Djokjakarta (waarin Nederlandse politici de 'geestelijke pesthaard' zien die moet worden uitgeroeid) wordt in 1948 prompt veroverd, de Republikeinse leiders worden gearresteerd en opgesloten. In beide gevallen gelast de VN-Veiligheidsraad spoedig een einde te maken aan de opmars en onder internationale auspiciën besprekingen te openen tussen de twee partijen. Zo raakt Nederland het initiatief definitief kwijt. Amerika speelt van nu af aan de hoofdrol in deze dekolonisatie.

Bovendien noopt juist het Nederlandse militaire overwicht de troepen van de Republik over te gaan tot guerrillastrijd, waarin ze

onverslaanbaar zullen blijken. Even nadelig voor Nederland is dat de militaire acties, in het bijzonder de tweede, in Indonesië de sympathie voor de Republiek aanwakkeren. Onder meer Van Mook heeft gemeend dat een krijgstocht tegen de Republiek veel Indonesiërs voor het Nederlandse standpunt zal winnen, maar het tegenovergestelde gebeurt. Zelfs in de regeringen van de in hoog tempo opgerichte deelstaten, kiezen door het krijgsgeweld steeds meer bestuurders de zijde van de gelopen Republiek.

Amerika's kentering

Aanvankelijk steunt Amerika de Nederlandse positie ten volle: het heeft weinig vertrouwen in de 'wankele constructie' van de Republik Indonesia. Maar gaandeweg gaat Washington zich in toenemende mate ergeren aan de bevoogdende, 'neokoloniale' opstelling van Nederland; en beseft het steeds meer dat met het Indonesische leger terdege rekening moet worden gehouden.

Als na de eerste 'politionele actie' vredesbesprekingen plaatsvinden op het oorlogsschip USS Renville, afgemeerd voor de kust van Java, is Amerika het Nederlandse beleid formeel nog welgezind, maar de kentering in de opstelling van Washington is al ingetreden. Die wordt nog versterkt wanneer in september 1948 de communisten in Indonesië, evenals elders in Azië, in opstand komen. Zij veroveren de stad Soerakarta, waar ze verjaagd worden, en daarna Madioen.

Juist op die dag arriveert in het land de Nederlandse katholieke oud-premier Louis Beel als 'voorlopig Gedelegeerde van het Opperbestuur', opvolger van de ontslagen Van Mook. Opgetogen bericht hij aan Den Haag dat dit een 'unieke, ons van Hoger af gegeven kans' is. Als de Republik niet in staat blijkt de opstand neer te slaan 'moeten wij handelen', Madioen heroveren en zo de Amerikanen tonen dat Nederland, anders dan de Republik, een betrouwbare partner is in de strijd tegen het communisme: "Het is nu of nooit" (Van den Doel 2001, 309). Als Den Haag talmt overweegt Beel zelfs eigenmachtig in te grijpen. Maar dan komt het bericht dat het Republikeinse leger na twee weken Madioen eigenhandig heeft heroverd, en is Nederlands 'unieke kans' verkeken.

Dat de Republik Indonesia bewezen heeft zijn mannetje te staan tegenover de dreiging van het communisme, sterkt de Amerikanen in hun streven naar een spoedige soevereiniteitsoverdracht. In Indonesië groeit het ongeduld en daarmee de communistische agitatie. Op Amerikaanse aandrang vervalt in de uiteindelijke overeenkomst, gesloten in Hotel des Indes te Djakarta, de overgangsperiode, waaraan Nederland zeer hechtte.

Slot

Deze zeven factoren maken dit dekolonisatieproces voor Nederland tot een fiasco: het moet in Indonesië subiet het veld ruimen. Op het oog ziet het verdrag voor de soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949 er gunstig uit voor Nederland. Twee van zijn drie hoofddoeleinden zijn er in vastgelegd: Indonesië wordt een federale staat en gaat een unie met Nederland aan. Er zijn slechtere onderhandelingsresultaten denkbaar. Maar de Indonesiërs hebben in die

constructies nooit fiducie gehad. Dat ze deze niettemin accepteerden, past in hun verborgen agenda: stapjes terug doen om later een des te grotere sprong voorwaarts te maken.

Al in het jaar na de soevereiniteitsoverdracht rolt Djakarta alle deelstaten, soms met geweld, op. De Nederlands-Indonesische Unie leidt een marginaal bestaan en is alleen op militair gebied een kortstondig succes. Maar in de agitatie over Nieuw-Guinea, dat Nederland tegen de zin van Soekarno heeft behouden, zegt hij ook de unie in 1956 op. Een jaar later worden op 'zwarte Sinterklaas' alle Nederlandse bedrijven in Indonesië genationaliseerd en alle Nederlanders het land uitgezet.

Heeft Nederland nu inderdaad krampachtig vastgehouden aan zijn kolonie in Azië? Het beleid van Den Haag was, in weerwil van fel verzet in eigen kring, consequent gericht op het scheppen van een nieuw 'deelgenootschap op voet van gelijkheid' met de koloniën, zoals koningin Wilhelmina dit in 1942 in het vooruitzicht stelde. Nederland heeft echter op cruciale onderdelen verzuimd daartoe de voorwaarden te scheppen: door ook het gematigde nationalisme te vervolgen, door handreikingen van nationalistische zijde bruusk af te wijzen, door geen Indonesiër te betrekken bij de vorm van dekolonisatie die het ontwierp en door moeizame onderhandelingen te doorkruisen met militaire agressie. Zo bezien was dit proces inderdaad, zoals de sociaaldemocraat Jacques de Kadt het genoemd heeft, een 'treurspel der gemiste kansen' (De Kadt 1949).

drs. J.Th. Jansen van Galen is politicoloog en als journalist (o.m. Het Parool, VPRO, NOS) gespecialiseerd in de historie van de Nederlandse koloniën.

Literatuurlijst

- Anderson, B., *Java in a Time of Revolution*, New York, 1972.
- Bank, J., *Katholieken en de Indonesische revolutie*, Baarn, 1983.
- Colijn, H., *Koloniale vraagstukken van heden en morgen*, Amsterdam, 1928.
- Van den Doel, H.W., *Afscheid van Indië*, Amsterdam, 2001.
- Drooglever, P.J., Schouten, M.J.B., Van der Wal, S.L., *Officiële bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen 1945-1950, Deel 1*, Den Haag, 1971.
- Gouka, N.G.B., *De petitie-Soetardjo*, Amsterdam, 2001.
- Jansen van Galen, J., Vuijsje, H., *Honderd jaar Drees, wethouder van Nederland*, Houten, 1986.
- De Jong, L., *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Deel 12 II*, Den Haag, 1988.
- De Kadt, J., *De Indonesische tragedie: het treurspel der gemiste kansen*, Amsterdam, 1949.
- Klinkers, G.J., Oostindie, G.J., *Knellende Koninkrijksbanden, Deel 1*, Amsterdam, 2001.
- De Meij, J., 'Linggadjati en het Nederlandse staatsrecht', *Pro Memorie*, 2007, nr. 2, pp. 190-219.

Voor volledige annotatie zie: J. Jansen van Galen, *Afscheid van de koloniën. Het Nederlandse dekolonisatiebeleid 1942-2012*, Amsterdam/Antwerpen, 2013.